

Sygn. akt II PK 354/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 27 maja 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa D. K.

przeciwko Przedsiębiorstwu Produkcyjno - Usługowo - Handlowemu H. S. B. w O.

o ustalenie stosunku pracy i inne,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Spółecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 maja 2010 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego w O.

z dnia 21 lipca 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Powódka D. K. wniosła o ustalenie istnienia stosunku pracy pomiędzy jej zmarłym mężem P. K. a pozwanym Przedsiębiorstwem Produkcyjno - Usługowo - Handlowym „H.” S. B. w O. oraz o ustalenie wypadku przy pracy. Uzasadniając

pozew o ustalenie istnienia stosunku pracy strona powodowa podniosła, że P. K. z pozwanym łączyła umowa o pracę od grudnia 2007 r. do dnia śmierci, co mieli potwierdzić jego współpracownicy.

Wyrokiem z dnia 13 marca 2009 r. Sąd Rejonowy w O. oddalił powództwo w zakresie żądania ustalenia istnienia stosunku pracy, umorzył postępowanie w zakresie żądania ustalenia wypadku przy pracy oraz zasądził od powódki na rzecz pozwanego kwotę 60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego. Sąd Rejonowy oddalił jej żądanie po ustaleniu, że P. K. nie wyrażał zgody na zawarcie umowy o pracę, bowiem jako właściciel gospodarstwa rolnego podlegał ubezpieczeniu w KRUS i nie chciał go przerywać.

Na skutek apelacji powódki Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. wyrokiem z dnia 21 lipca 2009 r. oddalił apelację powódki. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne i ocenę dowodów przedstawione w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. W postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji zostali przesłuchani wszyscy świadkowie, przeprowadzono też wszystkie dowody zawnioskowane przez strony. Z zeznań świadków H. B. i M. G. wynikała, że P. K. nie był zainteresowany zawarciem umowy o pracę. Powódka nie przedstawiła żadnego dowodu, który mógłby podważyć ich zeznania. Pozostali przesłuchani w sprawie świadkowie: M. S., K. J. i H. H. nie wiedzieli bowiem, jakiego rodzaju umowa łączyła P. K. z pozwanym przedsiębiorstwem ani nie znali warunków tej umowy. Potwierdzili przy tym, że wszyscy są zatrudnieni na podstawie umowy o pracę a pozwany nie stwarzał żadnych trudności w zawarciu z nimi omów o pracę. W tej sytuacji to na stronie powodowej ciążył obowiązek wskazania przyczyny, dla której pracodawca nie chciałby zawrzeć umowy o pracę właśnie z P. K., chociaż zawierał je z innymi osobami. Powódka nie wskazała takiej przyczyny. Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, że logiczną przyczyną nie zawarcia umowy o pracę między P. K. a pozwanym przedsiębiorstwem był brak jego zainteresowania co do zawarcia takiej umowy. W sprawie poza sporem zostało ustalone, że P. K. był właścicielem gospodarstwa rolnego o pow. 5/76 ha, do dnia 22 kwietnia 2008 r. był ubezpieczony w KRUS, przy czym ubezpieczeniu temu podlegał nieprzerwanie od około 10 lat. Zasadnym był więc wniosek, że rzeczywiście - mając zapewnione ubezpieczenie rolnicze - nie

był zainteresowany zmianą systemu ubezpieczenia i nie chciał zawierać umowy o pracę. Odnosząc się do stanowiska powódki, iż jej mąż nie wyrażał zgody na zawarcie umowy o dzieło Sąd stwierdził, że brak pisemnej umowy cywilnoprawnej nie przesądza o uwzględnieniu powództwa, skoro strona pozwana wykazała brak zgodnej woli stron w zawarciu umowy o pracę. Strona pozwana wykazała bowiem, że P. K. nie był zainteresowany zawarciem umowy o pracę. D. K. w apelacji wywodziła, że art. 22 § 1² k.p. stanowi istotne ograniczenie zasady swobody umów a zgodnie z jego treścią nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu warunków wykonywania pracy wskazanych w art. 22 § 1 k.p. Sąd drugiej instancji stwierdził, że przepis ten ma na celu ochronę strony słabszej, tj. pracownika, w sytuacji, gdy nie ma on wpływu na rodzaj zawieranej z nim umowy i gdy wbrew jego woli jest z nim zawierana umowa cywilnoprawna a nie umowa o pracę, chociaż zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz konkretnego podmiotu, pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie przez niego wyznaczonym. W niniejszej sprawie strona pozwana wykazała, że P. K. nie był zainteresowany zawarciem umowy o pracę i mimo propozycji pozwanego nie wyrażał zgody na zawarcie umowy o pracę. Nie można więc uznać, aby był „słabszą” stroną i aby przez niezawarcie pisemnej umowy o pracę był pokrzywdzony. Zdaniem Sądu zwłaszcza w obecnej rzeczywistości gospodarczej należy uwzględniać wolę stron, skoro zaś dana sytuacja według subiektywnej oceny każdej ze stron jest dla niej korzystna, to nie można pomijać tego subiektywnego stanowiska, nawet jeśli przez inne osoby nie jest ono uznawane za najbardziej korzystne. Obecne powództwo wiąże się bezpośrednio z zamiarem D. K. wystąpienia z żądaniami finansowymi przeciwko ewentualnemu pracodawcy męża i ZUS a związanymi ze śmiercią P. K. wskutek wypadku przy pracy. Ponieważ powódka nie wykazała w niniejszej sprawie woli męża zawarcia umowy o pracę w spornym okresie, to obecnie jej powództwo musi być uznane za sprzeczne z wolą męża. Nawet więc jeśli P. K. wykonywał czynności określonego rodzaju na rzecz pozwanego, pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie przez niego wyznaczonym, to zdaniem Sądu Okręgowego obecnie – po jego śmierci i wbrew woli obu stron ewentualnej umowy - nie można ustalać, że strony

łączyła umowa o pracę. Podnoszone w apelacji kwestie dotyczące spełnienia warunków z art. 22 § 1² k.p. nie mogły powodować zamiany zaskarżonego wyroku.

Na powyższe rozstrzygnięcie Sądu drugiej instancji powódka wniosła skargę kasacyjną wskazując w niej obrazę prawa materialnego - art. 22 § 1¹ k.p. oraz 22 § 1² k.p. przez ich pominięcie oraz mającą wpływ na treść wyroku obrazę prawa procesowego - art. 233 § 1 k.p.c. przez dokonanie dowolnej oceny dowodów i art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie części zarzutów apelacji i brak uzasadnienia orzeczenia w tej części, a także art. 228 § 1 k.p.c. przez jego pominięcie. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej wskazała, że sposób świadczenia pracy przez P. K., a zwłaszcza jej wykonywanie pod kierownictwem pracodawcy oraz w miejscu i czasie wskazanym przez pracodawcę potwierdza, iż miała ona wszystkie niezbędne cechy stosunku pracy określone w art. 22 § 1 k.p. W tej sytuacji obowiązkiem sądów meriti było zastosowanie do oceny stanu faktycznego norm zawartych w art. 22 § 1¹ k.p. oraz 22 § 1² k.p. Wykładnia gramatyczna oraz literalne brzmienie wskazanych przepisów nie pozostawia wątpliwości, iż mają one charakter norm bezwzględnie obowiązujących. Oznacza to, iż strony nie mogą w sposób sprzeczny z nimi uregulować świadczenia pracy. Imperatywne brzmienie art. 22 § 1² k.p., zgodnie z którym „nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną” przy spełnieniu przesłanek świadczenia pracy określonych w art. 22 § 1 k.p. nie pozostawia przy tym żadnych wątpliwości co do charakteru cyt. przepisu. Jest on wyrazem ustawowego ograniczenia swobody umów na rzecz zasady ochrony praw słabszej strony stosunku pracy jaką jest pracownik. W sytuacji, gdy spełnione są przesłanki zatrudnienia określone w art. 22 § 1 k.p. żadnego znaczenia nie ma - tak eksponowana w wyrokach sądów - wola stron. „Wola stron” i zasada swobody umów nie może bowiem zastępować bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nieuzasadniona. Przepisy ustawodawstwa pracy nie wskazują elementów przedmiotowo istotnych umowy o pracę (art. 29 k.p.), a legalna definicja stosunku pracy zawiera jedynie podstawowe jego cechy pojęciowe (art. 22 k.p.). W sytuacji, gdy spór dotyczy kwalifikacji prawnej zawartej

umowy, to czy jest ona umową o pracę, czy o świadczenie usług można dokonywać tylko metodą typologiczną, tj. poprzez rozpoznanie i wskazanie jej cech przeważających (dominujących). Tak od dziesięcioleci czyni się w nauce i orzecznictwie. W razie ustalenia, iż zawarta przez strony umowa wykazuje cechy wspólne dla umowy o pracę i umowy prawa cywilnego z jednakowym ich nasileniem, rozstrzygająca o jej typie powinna być *in concreto* wola stron. Art. 22 § 1¹ k.p. nie stwarza prawnego domniemania zawarcia umowy o pracę. Nie wyłącza też ustalenia rodzaju zawartej umowy poprzez wykładnię oświadczeń woli wedle kryteriów podanych w art. 65 k.c., stosowanym tu poprzez art. 300 k.p.. O rodzaju zawartej umowy decyduje więc nie tylko i nie tyle jej nazwa, ile cel i zgodny zamiar stron. Art. 353¹ k.c., skorygowany zasadą uprzywilejowania pracownika, odnosi się także do umowy o pracę. O wyborze podstawy zatrudnienia decyduje więc przede wszystkim zgodna, autonomiczna wola stron. W rozpoznawanej sprawie Sądy obu instancji ustaliły, że pomiędzy mężem powódki a pozwanym nie doszło do zawarcia umowy o pracę, co było zgodne z wolą zmarłego męża. Z ustaleń w niniejszej sprawie nie wynika, aby umowa cywilnoprawna nie mogła być podstawą świadczenia pracy przez męża powódki w charakterze robotnika budowlanego w celu wykonania określonego rodzaju dzieła. Ich zgodnej woli, to jest świadczenia pracy przez męża powódki w oparciu o stosunek cywilnoprawny, możnaby przeciwstawić tylko zarzut zawarcia umowy o dzieło w celu obejścia prawa (art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p.). To wymagałoby jednak wykazania przez powódkę zamiaru kontrahentów obejścia prawa i wskazania, które przepisy prawa zamierzali obejść. Zarzutu takiego powódka nie podnosi. Mając powyższe ustalenia faktyczne na uwadze oraz treść art. 398¹³ § 1 k.p.c., w wyniku którego Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw - co oznacza rozpoznanie skargi w granicach zgłoszonych przez skarżącego zarzutów naruszenia konkretnie wskazanych (zidentyfikowanych) przepisów prawa (materialnego lub procesowego) - ogólne stwierdzenie, że doszło do naruszenia art. 22 § 1¹ k.p. oraz 22 § 1² k.p. przez ich pominięcie, w sytuacji gdy sądy w niniejszej sprawie oparły rozstrzygnięcie na ustaleniu, że wolą zmarłego męża powódki było wykonywanie pracy na podstawie umowy cywilnoprawnej oznacza, iż skarga kasacyjna w tym zakresie nie spełnia wymagania sformułowania

zarzutu naruszenia ściśle określonego przepisu prawa. W tym miejscu zwrócić należy uwagę, iż skarżąca winna zarzut ten powiązać z określonym przepisem prawa procesowego aby mógł być on rozważany w postępowaniu kasacyjnym. Skarżąca podstawy kasacyjne naruszenia przepisów postępowania odnosi do kwestii ustalenia faktów i oceny dowodów, a zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą tego rodzaju zarzuty. Ustalenia natury faktycznej w postępowaniu kasacyjnym mogą bowiem być skutecznie kwestionowane jedynie w sposób pośredni, a mianowicie, przez wskazanie konkretnego przepisu czy przepisów prawa procesowego i wykazanie w niej, że jego (ich) naruszenie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Tego rodzaju zarzutu (dotyczącego naruszenia przepisów postępowania) skarga kasacyjna nie formułuje, skoro powołany na tę okoliczność art. 233 k.p.c. dotyczy ustalenia faktów i oceny dowodów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 września 2005 r. III CSK 13/05, OSNC 2006/4/76). W takiej sytuacji ustalenia stanowiące faktyczną podstawę rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku nie podlegają kontroli kasacyjnej i należy je uznać za niewadliwe. Mając na uwadze, że przepis art. 22 § 1¹ k.p. nie stwarza prawnego domniemania zawarcia umowy o pracę, a o rodzaju zawartej umowy rozstrzyga zgodna wola stron, powołane przez skarżąca - w wyżej wskazanym stanie faktycznym niniejszej sprawy - zarzuty naruszenia prawa materialnego nie znajdują uzasadnienia, co w konsekwencji powodowało konieczność oddalenia skargi kasacyjnej na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

/tp/